

Проців О.Р.
Protsiv O.R.
Івано-Франківське обласне
управління лісового та мисливського
господарства
e-mail: oleg1965@meta.ua

ОРГАНІЗАЦІЯ РИБАЛЬСЬКОЇ СПРАВИ НА ДНІСТРІ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХСТ.

ORGANIZATION OF THE FISHING CASE ON THE DNIESTER RIVER IN THE LATE NINETEENTH AND EARLY TWENTIETH CENTURY.

Річки у житті наших предків завжди відігравали значну роль не лише як місце вилову риби, але й також як засіб для пересування. Іван Крип'якевич вказував, що Дністер служив вже у ХVІ столітті важливою транспортною артерією (Іван Крип'якевич 1994)[1].

Якщо дивитись на господарське значення річки Дністер з огляду на розведення риби, бачимо, що крім того, що рибалки виловлювали рибу, також від рибальства значною мірою поповнювалась державна казна. Зокрема, відповідно до рибальського закону від 31 жовтня 1887 року кошти від оренди права вилову риби надходили приватним особам, якщо риба виловлювалась на приватній землі (ставка), а якщо на території гміни (річки та потічки), то кошти поступали у бюджет гміни (Gieruszyński F. K. , 1911) [2].

У 1905 році у Галичині річки були поділені на 472 рибальські ревіри, з яких 366 здавались в оренду, а 106 ревірів не були затребувані через брак на них попиту. За рік у бюджет надходило 36603 крон орендної плати. Крім того, відповідно до статті 22 Рибачького закону орендарі рибальських ревірів повинні були сплачувати кошти у розмірі 15% від суми орендної плати у фонд розвитку рибальства, які склали у 1905 році 5659 крон.

Вартість оренди рибальських ревірів складала від 1 до 1200 крон. Річка Дністер, як одна із найбільших річок Галичини, була поділена на найбільшу кількість рибальських ревірів – 76. У 1905 році в оренду було здано 60 рибальських ревірів і отримано у бюджет 7495 крон, що становило найбільшу суму від оренди з усіх річок. Так, у той же рік за здачу 16 ревірів на ріці Прут було отримано 2089 крон, а 15 ревірів Черемошу – лише 310 крон (Okólnik. 1906 р.)[3].

Слід відміти, що практично 9,5% Дністра проходило по кордону Австрії з Росією, і ця частина річки не здавалась в оренду (Okólnik. 1912 р.) [4]. Як свідчать тогочасні джерела, вартість оренди права риболовства лише зростала. Зокрема, у 1912 році вже 76 рибальських ревірів було здано в оренду за 12334 крони, що на 65% більше ніж у 1905 році (Okólnik. 1912 р.) [5]. Слід відмітити, що за здачу в оренду рибальських ревірів серед рік Галичини Дністер займав перше місце. Після Дністра за сумою оренди йшла річка Вісла із сумою отриманої орендної плати – 11480 крон. Найменший дохід від здачі рибальських ревірів був на річці Збруч – 189,2 крон та Гнилої Липи – 135,9 крон. Своєрідний рекорд був досягнутий на річці Дністер, де за здачу в оренду одного рибачького ревіру №12 було сплачено 1500 крон. Середня вартість оренди одного ревіру складала 171,7 крони. Господарське значення річки Дністер по рибальству було б більшим, але 113 км, прикордонної зони негативно впливали на господарську діяльність (Okólnik. 1912 р.) [6].

Велику частину рибальських ревірів на Дністрі орендували євреї, які самостійно ніколи не вели рибальське господарство, а використовували працю найманих місцевих рибаків. Маніпулюючи законодавством та вибудовуючи свої власні інструкції, євреї, що орендували рибальський ревір, дозволяли селянинові виловлювати рибу, але половину вилову забирали собі, нібито для оплати оренди права рибальства. Друга половина ділилась між усіма рибакими, але при цьому кожен із рибаків мав зобов'язання продати власнику обумовлену кількість риби по низькій ціні. В кінцевому результаті рибаку діставалось лише

декілька малих рибок. Навіть, якщо рибакам не вдалось нічого зловити, то в такому разі збитки мали лише селяни-рибаки, які не отримували заробітної плати. Такий спосіб рибальства використовувався майже по всій Галичині. В місцях, де рибачькі ревіри не здавались в оренду і там процвітало браконьєрство, євреї поставляли браконьєрам сітки та інші недозволені знаряддя вилову за тими самими умовами, що й при оренді рибачьких ревірів. У тих місцях, де рибалки самі вели рибальське господарство, лише $\frac{1}{4}$ або $\frac{1}{5}$ частина вилову йшла на покриття видатків за оренду рибальського ревіру (Starkl J., Fiszer Z. 1896 p.) [7].

Однією із головних проблем у рибальському господарстві на Дністрі було й залишається браконьєрство. Як стверджували тогочасні друковані джерела, на Дністрі, не зважаючи на рибальський закон, процвітало браконьєрство, а жандарми не звертали увагу на браконьєрство, бо мали набагато важливіші справи. Орендарі, які отримали в користування рибальські ревіри, взяли до їх грабування, так як вважали, що рибу у Дністрі ніхто ніколи повністю не виловить. Навіть при здачі в оренду рибальських ревірів продовжувалась практика вилову риби способом отруєння. На браконьєрство виходили цілі громади селян. Для охорони риби старостою повіту біля села Уніж було організовано охоронну зону, так як там нерестилась велика кількість риби. Знаючи це, місцеве населення збиралось нелегально виловлювати рибу. Доводилось бачити, як за один раз по 50 селян виловлювали рибу, яку били ногами і складали в торби. Навіть на Великдень селяни не соромились виловлювати рибу, про що знав староста і не реагував (Okólnik. 1906 p.) [8].

Дослідниками зверталась увагу на те, що на Дністрі практично ніхто не виконує вимог дотримання термінів вилову риби, а її реалізація проходила через спекулянтів, якими часто були євреї. Це зумовило апатію багатьох ініціативних людей. Серед головних проблем подолання браконьєрства на Дністрі є відсутність доріг, які проходять вздовж річки. Місцеве населення утримувало багато човнів. Якщо навіть охоронцям вдавалось зловити браконьєрів, то практично в суді неможливо було нічого довести, так як вони в критичний для них момент викидали рибу у воду. Звернення до старости не давало результатів, так як він всі справи направляв в суд (Okólnik. 1905 p.) [9].

Найчастіше браконьєрами використовувався динаміт, який можна було купити у корчмаря, отруєння риби та вилов сітками (Starkl J., Fiszer Z. 1896 p.) [10]. Іншим негативним чинником, який перешкоджав веденню рибальства на Дністрі, було забруднення води. Зокрема, велике отруєння риби сталось на Дністрі 2 червня 1903 року після того, як на нафтопромислах Борислава через велику раптову зливу, переповнилися збірники нафти, і вона вилілась у Дністер. На великій площі загинуло дуже багато малька, а рибальські господарства зазнали великих збитків. Лише один із власників рибальського ревіру біля Розвадова обрахував збитків на 2 тис. крон. Вина за забруднення води і відшкодування збитків лягла на власників нафтових копалень, які невдало побудували нафтові збірники, а також не вжили заходів, щоб не допустити витоку нафти у річку Дністер.

Господарі рибальських ревірів звертали увагу не лише на недбалість власників нафтопромислів, які не вжили запобіжних заходів, але й також на невиконання функції інспекцією за наглядом по видобутку нафти, яка повинна була проконтролювати дане питання, чим не виконала розпорядження Намісництва Галичини від 29 грудня 1896р. L. 84167 «Про організацію, отримання і виготовлення бензинів та мастил». Для відшкодування збитків практично всі орендарі звернулись до всіх старост, щоб вони покарали винних відповідно до розпорядження намісництва від 18 січня 1812 року п. 16 та 64 та відшкодували завдані рибному господарству збитки (Okólnik. 1903 p.) [11].

Велике значення наприкінці XIX століття мало також розведення, вилов раків. Наприклад у 1892-1896 р.р. із Австро-Угорської імперії експортувалось раків на сумі від 200 до 300 тис. золотих. Найбільше раків експортувалось до Німеччини, Італії, Швейцарії, Румунії. Велика їх кількість, як відзначали тодішні видання, виловлювалось і у річці Дністер, де водився кам'яний рак (Pawlik S. 1912 p.) [12].

Слід відмітити, що як громадські рибальські організації (Краківське рибальське товариство), так і держава вживала ряд заходів щодо зариблення Дністра рибою. Зокрема, за три роки у період з 1879 по 1882 рік у річку Дністер було випущено майже 30 тис. малька риби. А лише у 1896 році у Дністер було випущено 88 тис. штук малька карпа. (Szematyzm 1898 р.) [13]

Список використаних літературних джерел

1. Історія української культури/ під заг.ред. Івана Крип'якевича. – Київ: Либідь, 1994. – С.15-17.
2. Gieruszyński F. K. Najnowiejszy wiadomości z dziedziny łowiectwa i zarys rybołówstwa: podręcznik naukowy dla kandydytów leśnictwa / Feliks Gieruszyński. – Lwów, 1911. – S 147.
3. Gospodarstwo rybne w kraju w świetle najnowszych cyfr statystycznych // Okólnik. – 1906. – № 84. – S.160.
4. Próba oświetlenia wartości rybackich wód bieżących w Galicyi na podstawie danych statystycznych // Okólnik. – 1912. – № 126. – S.208.
5. Próba oświetlenia wartości rybackich wód bieżących w Galicyi na podstawie danych statystycznych // Okólnik. – 1912. – № 126. – S.206.
6. Próba oświetlenia wartości rybackich wód bieżących w Galicyi na podstawie danych statystycznych // Okólnik. – 1912. – № 126. – S.209-210.
7. Starkl J., Fiszer Z. Powszechna wystawa krajowa 1894 r. i siły produkcyjne kraju: Łowiectwo i rybactwo / Juliusz Starkl, Zygmunt Fiszer. – Lwów: Wydział krajowy, 1896. – S.129.
8. Gospodarstwo rybne w kraju w świetle najnowszych cyfr statystycznych // Okólnik. – 1906. – № 84. – S.160.
9. O stosunkach rybackich i rybołówstwie na dolnym biegu Dniestru w Galicyi.// Okólnik. – 1905. – № 78. – S.203.
10. Starkl J., Fiszer Z. Powszechna wystawa krajowa 1894 r. i siły produkcyjne kraju: Łowiectwo i rybactwo / Juliusz Starkl, Zygmunt Fiszer. – Lwów: Wydział krajowy, 1896. – S. 85.
11. Wielkie zycie ryb w Dniestrze // Okólnik. – 1903. – № 66. – S.214
12. Pawlik S. Handel zwierzyną, rybami i rakami w Galicyi //Łowiec – 1899. – №5. – S.52-54.
13. Szematyzm królestwa Galicyi i Lodomerji z Wielkim księstwem Krakowskiem na rok 1895. – Lwów: Nakładem c.k. Namiesnictwa z dr. W.Łorińskiego, 1898. – S.761.

Проців О.Р. Організація рибальської справи на Дністрі кінця ХІХ – початку ХХ ст [Text] Регіональні аспекти флористичних і фауністичних досліджень: матеріали Четвертої міжнар. наук.-практ. конф. (28–29 квіт. 2017 р., смт Путила, Чернівецька обл., Україна) / наук. ред. І. В. Скільський, А. В. Юзик ; М-во екології та природ. ресурсів України, Нац. природ. парк «Черемоський» та ін. – Чернівці : Друк Арт, 2017. – С. 161-163.